

Д. В. Щамбура

доктор філософії в галузі права,
докторант кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики,
Міжнародного гуманітарного університету
ORCID ID: 0009-0002-2670-2011

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВА НА ЗДОРОВ'Я В СИСТЕМІ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

У статті здійснено комплексне дослідження проблематики нормативного закріплення суб'єктивного цивільного права на здоров'я, способів його реалізації, меж здійснення, а також особливостей правового регулювання цього права в умовах дії спеціальних правових режимів. У ході аналізу встановлено, що чинне національне законодавство України прямо не фіксує право на здоров'я як самостійне суб'єктивне цивільне право. Натомість у міжнародних нормативно-правових актах воно, як правило, не формулюється безпосередньо, а виражається опосередковано – через закріплення суміжних або похідних прав (зокрема, прав на охорону здоров'я, медичну допомогу, безпечне для життя середовище тощо).

Детальне дослідження правозастосовної практики та аналіз нормативного поля виявили численні випадки використання терміна «здоров'я» у положеннях чинних законів України, що свідчить про його значущість для правової системи. Встановлено, що законодавче регулювання в основному охоплює не саме право на здоров'я, а низку його складників та похідних елементів. Залежно від спрямованості нормативного впливу, виділено кілька функціональних груп некодифікованих нормативно-правових актів. Серед них – закони, що регулюють питання охорони здоров'я окремих категорій осіб; правові засади використання анатомічних матеріалів; специфіку надання окремих видів медичної допомоги; імплантаційні процедури; профілактику, виявлення та стримування поширення окремих захворювань; мінімізацію негативного впливу на здоров'я певних засобів, речовин і виробів тощо.

У ході дослідження також підтверджено, що відсутність прямого нормативного закріплення права на здоров'я частково компенсується через правову фіксацію споріднених прав або їх окремих елементів. Такий підхід, з одного боку, дозволяє забезпечити системність правового регулювання, а з іншого – сприяє адаптації і спеціалізації механізмів реалізації права на здоров'я в різних галузях суспільних відносин.

Разом з тим, виявлено істотну прогалину у нормативному регулюванні – чинне законодавство не передбачає особливості реалізації права на здоров'я в умовах дії надзвичайного чи воєнного стану. Це дисонує із загальною метою впровадження спеціальних правових режимів, яка передбачає гарантування базових прав людини навіть у кризових умовах. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність законодавчого унормування права на здоров'я, зокрема в контексті сучасної рекодифікації цивільного законодавства України.

У підсумку визначено перспективні напрями подальших наукових розвідок, які мають бути спрямовані на уточнення змісту суб'єктивного цивільного права на здоров'я, його структури та особливостей реалізації з метою забезпечення його належного закріплення на нормативному рівні.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, права людини, особисті немайнові права, фізичні особи, право на здоров'я, здоров'я, захист прав людини, захист цивільних прав, євроінтеграція, рекодифікація цивільного законодавства

Вступ. Право на здоров'я слід розглядати як одне з фундаментальних, базових прав кожної фізичної особи, яке суттєво впливає на реалі-

зацію широкого спектра інших прав, свобод і обов'язків. Ураховуючи його особливу чутливість та соціальну значущість, це право повинно

перебувати під посиленою та цілеспрямованою охороною з боку держави шляхом ефективного нормативно-правового забезпечення.

З огляду на специфіку об'єкта права на здоров'я та міжгалузевий характер правовідносин, які виникають у сфері збереження та зміцнення здоров'я, зазначене право набуває складної юридичної природи. Воно репрезентує собою впорядковану державою систему норм, спрямованих на забезпечення належних умов для життєдіяльності людини, охорону її здоров'я, а також реалізацію та захист цього права.

З розвитком медичної науки, біотехнологій і суміжних галузей виникає дедалі ширше коло нових суспільних відносин, пов'язаних із медичним обслуговуванням, які ще не охоплені в повному обсязі існуючим цивільно-правовим регулюванням, але об'єктивно потребують належного нормативного впливу. Ці відносини є динамічними за своєю природою і продовжують еволюціонувати, формуючи нові правові конструкції, які потребують адекватного юридичного оформлення [1, с.62].

Аналіз положень Конституції України, Цивільного кодексу України, а також Основ законодавства України про охорону здоров'я свідчить про відсутність чіткої класифікації прав, що виникають у процесі реалізації та забезпечення права на здоров'я. Крім того, на сьогодні не існує єдиного комплексного нормативно-правового акта, який би системно регулював усі правовідносини у цій сфері. У зв'язку з цим актуальним завданням є розробка та впровадження відповідної класифікації прав у сфері охорони здоров'я з метою підвищення ефективності правового регулювання та забезпечення гарантій цього права.

Аналіз сучасного наукового доробку свідчить про стійкий інтерес дослідників до питань законодавчого закріплення, особливостей реалізації та захисту особистих немайнових прав, зокрема права на здоров'я. Дана тематика знаходила відображення в роботах таких науковців, як С.Б. Булеца, І.В. Венедіктова, О.М. Калітенко, О.В. Кохановська, Л.В. Красицька, Т.В. Ліснична, З.В. Романовська, І.Я. Сенюта, О.В. Сідей, С.О. Сліпченко, О.І. Сафончик, Р.О. Стефанчук, Є.О. Харитонов та інших. Теоретичні здобутки та висновки, сформульовані в межах цих досліджень, безумовно становлять вагоме підґрунтя для подальшого наукового осмислення проблеми.

Однак, попри наявність ґрунтовних праць, правовий статус права на здоров'я, аспекти його нормативного регулювання, практичні

механізми реалізації, а також чинники, що ускладнюють його ефективне здійснення в умовах сучасних соціально-правових трансформацій, досі залишаються недостатньо вивченими й потребують подальшої наукової розробки.

Виклад основного матеріалу. Проблема основних прав людини та їх належного правового забезпечення посідає одне з провідних місць у сучасному науковому дискурсі, особливо в умовах глибоких суспільно-правових трансформацій, що відбуваються сьогодні в Україні. Особливої актуальності набувають питання правового статусу особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб, що безпосередньо пов'язано з переосмисленням ролі людини в системі соціальних координат.

У статті 3 Конституції України вперше було закріплено принцип верховенства людини як найвищої соціальної цінності, а також пріоритет її гідності, прав і свобод над іншими інтересами. Цей принцип отримав подальший розвиток у другому розділі Конституції, де сформульовано широкий спектр прав і свобод людини й громадянина. За обсягом та змістом відповідний перелік є одним із найповніших серед європейських конституцій, що свідчить про високий рівень правового гуманізму.

Конституційний «каталог» прав людини ґрунтується на положеннях міжнародно-правових актів, зокрема Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції з прав людини з відповідними протоколами, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права тощо. Вони були імплементовані в національну правову систему й стали основою для формування якісно нового механізму захисту прав людини, що гарантується Конституцією України.[2, с.7]

Цивільний кодекс України, у свою чергу, здійснив комплексну розробку зазначених конституційних положень на галузевому рівні. Цивільне законодавство не лише відобразило більшість фундаментальних прав у категорії особистих немайнових, надавши їм приватно-правової природи, а й забезпечило їхню реалізацію та захист за допомогою компенсаційно-відновлювального механізму, що базується на принципі юридичної рівності сторін.

Відповідно до статті 269 ЦК України, особисті немайнові права становлять юридично гарантовані, довічно належні фізичній особі можливості, що мають немайновий характер і тісно пов'язані з її особистістю.

Проблематика основоположних прав людини та їх нормативного забезпечення продовжує залишатися предметом активного наукового зацікавлення, що особливо актуалізується в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій в Україні. Питання особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб набуває особливої значущості в контексті змін, що відбуваються в державі.

Так, статтею 3 Конституції України закріплено принцип пріоритетності людини, її життя та здоров'я, честі й гідності, недоторканності та безпеки як найвищої соціальної цінності. Цей підхід засвідчує зміну парадигми державної політики у напрямі визнання домінантної ролі особистості в системі суспільних відносин.

Подальший розвиток згаданого положення втілено у другому розділі Конституції, де представлено розгорнутий перелік прав і свобод людини і громадянина. За своїм змістом та обсягом він є одним із найбільш всеохоплюючих у Європі. Конституція України, інтегрувавши основні положення Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод разом з її протоколами, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, а також Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, сформувала власну систему фундаментальних прав, підкріплену ефективними правовими гарантіями їх реалізації та захисту [2, с. 10].

Аналіз чинного законодавства України дає підстави стверджувати, що право на здоров'я як окрема правова категорія не отримало прямого нормативного закріплення на рівні національного законодавства. Цей факт неодноразово відзначався в науковій літературі та набув характеру загальноновизнаного положення.

Попри це, термін «здоров'я» та похідні від нього широко використовуються в юридичній практиці, зокрема в назвах законів, підзаконних нормативно-правових актів, а також у змісті їхніх окремих положень. Така сталість вживання свідчить про виняткову соціальну й правову значущість цього поняття та про нагальну потребу в його системному законодавчому врегулюванні.

У зв'язку з цим постає необхідність у ґрунтовному дослідженні випадків використання поняття «здоров'я» у чинному правовому полі – як на національному, так і на міжнародному рівні. Далі буде проаналізовано окремі приклади такого вживання для кращого розуміння його правового змісту та сфери застосування.

У тексті Конституції України термін «здо-

ров'я» вживається 22 рази, зокрема у статтях 3, 24, 27, 34, 35, 36, 37, 39, 43, 44, 49, 50, 92, 108, 110, 126 та 149 [3]. Серед них особливої уваги заслуговують окремі положення, які визначають фундаментальні підходи до права на здоров'я. Так, частина перша статті 3 проголошує здоров'я людини однією з найвищих соціальних цінностей у державі. Частина третя статті 27 гарантує право кожного на захист власного життя та здоров'я, а також життя і здоров'я інших осіб від протиправних посягань. Частина перша статті 49 передбачає право кожного на охорону здоров'я, а пункт 6 частини першої статті 92 відносить основи охорони здоров'я до предметів законодавчого регулювання, що можуть встановлюватися виключно законами України.

Однак, попри широку представленість поняття «здоров'я» в конституційному тексті, право на здоров'я у вузькому юридичному сенсі не отримало прямого нормативного закріплення в Основному Законі.

Питання дефініції понять «здоров'я» та «охорона здоров'я» розглядалося Конституційним Судом України під час тлумачення конституційних норм, зокрема у справі щодо безоплатної медичної допомоги. Проте в рішенні від 29 травня 2002 року № 10-рп/2002 [4] офіційне визначення зазначених термінів надано не було.

Водночас у пункті 6.1 рішення Конституційного Суду України від 6 квітня 2022 року № 1-п(II)/2022 [5] у справі щодо посиленого соціального захисту військовослужбовців суд посиляється на визначення, запропоноване Всесвітньою організацією охорони здоров'я в преамбулі до її Статуту. Відповідно до цього підходу, здоров'я трактується як «стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб чи фізичних вад» (див. також ч. 1 ст. 3 Основ законодавства України про охорону здоров'я).

Це визначення підкреслює значущість не лише фізичного, а й ментального здоров'я, що особливо актуально в умовах екстремального впливу на особу. Зокрема, Конституційний Суд України у згаданій справі наголосив на неприпустимості встановлення обмеження у вигляді дворічного строку для визнання причинного зв'язку між отриманим пораненням чи травмою під час військової служби та подальшими змінами стану здоров'я. Такий підхід є свідченням еволюції конституційного тлумачення права на здоров'я в напрямі його розширеного, гуманістичного розуміння.

У міжнародно-правових актах право на здоров'я зазвичай не фіксується як самостійна категорія, а розкривається опосередковано – через гарантії інших прав. Зокрема, у частині першій статті 25 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [6] зазначено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, який забезпечує здоров'я та добробут як самої особи, так і її родини. Сюди включаються доступ до харчування, одягу, житла, медичної допомоги та соціальних послуг. Крім того, передбачено право на забезпечення у випадку втрати джерел існування з причин, що не залежать від особи (безробіття, хвороба, інвалідність, втрата годувальника тощо). Як слушно зауважує О.В. Сідей, у такому підході право на здоров'я фактично забезпечується через реалізацію права на достатній життєвий рівень [7, с. 24].

У положеннях Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 року [8], а також у протоколах до неї, термін «здоров'я» згадується переважно у контексті допустимості обмеження деяких прав в інтересах суспільства (зокрема, частина друга статей 8-11 Конвенції, частина третя статті 2 Протоколу № 4). Разом з тим, практика Європейського суду з прав людини свідчить, що право на здоров'я підлягає захисту опосередковано – через призму інших прав, таких як: право на життя (ст. 2), заборона катування (ст. 3), право на особисту свободу (ст. 5), право на справедливий суд (ст. 6), повага до приватного і сімейного життя (ст. 8), а також заборона дискримінації (ст. 14).

Крім того, право на здоров'я знайшло своє закріплення у преамбулі Статуту (Конституції) Всесвітньої організації охорони здоров'я від 22 липня 1946 року [9], відповідно до якої найвищий досяжний рівень здоров'я визнається основним правом кожної людини, незалежно від раси, релігії, політичних поглядів, економічного чи соціального статусу.

Більш конкретне закріплення цього права надає Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [10], ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 року № 2148 [11], згідно з яким держави-учасниці визнають право кожної особи на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я (ч. 1 ст. 12).

Також Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 року [12], ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 року № 137-V [13], у пункті 11 частини I встанов-

лює право кожної особи на доступ до заходів, які дозволяють досягти найкращого можливого рівня здоров'я.

Серед норм ЦК України особливої уваги в контексті дослідження заслуговують ті, що безпосередньо стосуються охорони здоров'я, зокрема: здоров'я визнається особистим немайновим благом, що підлягає захисту цивільним законодавством (ч. 1 ст. 201); право на охорону здоров'я та на безпечне для життя і здоров'я довкілля класифікуються як особисті немайнові права (ч. 1 ст. 270), порядок реалізації яких визначено ст. 283; особі надається право захищати власне здоров'я і здоров'я інших осіб від протиправних посягань будь-якими незабороненими законом засобами (абз. 2 ч. 2 ст. 281); встановлено право вимагати усунення небезпеки, що виникла внаслідок підприємницької чи іншої діяльності й загрожує життю чи здоров'ю (ст. 282, ст. 1163); гарантовано право на охорону здоров'я (ч. 1 ст. 283); закріплено право на отримання інформації про стан свого здоров'я (ст. 284); визначено право на збереження таємниці щодо стану здоров'я (ст. 286); передбачено право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє середовище (ст. 293) [14].

Однак, попри наявність вказаних норм, ЦК України прямо не містить закріплення права на здоров'я як самостійного юридичного інституту.

В «Основах законодавства України про охорону здоров'я» [Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>], що має кодифікований характер, акцент зроблено на реалізації права на охорону здоров'я. При цьому в преамбулі зазначено, що однією з цілей є усунення шкідливих для здоров'я чинників, попередження захворюваності, інвалідності та смертності. Закон також охоплює низку важливих сфер: забезпечення належного життєвого рівня населення (ст. 25), охорону довкілля (ст. 26), формування сприятливих умов праці, навчання, побуту і відпочинку (ст. 28), захист генофонду нації (ст. 29), профілактику інфекційних хвороб (ст. 30), організацію медичних оглядів (ст. 31), а також стимулювання здорового способу життя (ст. 32) [15].

Аналіз положень звичайних (некодифікованих) законів потребує їх систематизації за критерієм спрямованості правового регулювання, враховуючи їх значну кількість. Що ж до підзаконних актів, то їх головною метою є деталізація законодавчих приписів, а не формулювання

нового суб'єктивного права, зокрема – права на здоров'я.

Отже, формально право на здоров'я у чинному українському законодавстві не закріплено як окремий юридичний інститут. Проте, окремі його елементи, похідні або тісно пов'язані з ним права, мають нормативне відображення. Іншими словами, український законодавець фактично обрав шлях фрагментарного закріплення змісту права на здоров'я шляхом розкриття його складових.

Такий підхід певною мірою є обґрунтованим: по-перше, він забезпечує системність у регулюванні права на здоров'я, незважаючи на складність повного визначення його елементів; по-друге, дозволяє конкретизувати особливості реалізації цього права в різних сферах суспільного життя. Водночас, це не скасовує потреби в офіційному закріпленні права на здоров'я на законодавчому рівні, що, на нашу думку, є важливим напрямом подальшого вдосконалення правового регулювання.

У цьому контексті варто згадати Концепцію щодо основних напрямів системного оновлення Цивільного кодексу України, розроблену Робочою групою, створеною відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 650 [16]. У цьому документі серед особистих немайнових прав пропонується виокремити право на здоров'я як самостійне, а також сформулювати специфічні його різновиди, зокрема право на репродуктивне здоров'я [17, с. 15-17].

З огляду на сучасні глобальні та національні виклики — зокрема пандемію COVID-19 та повномасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України – виникає необхідність у правовому аналізі особливостей реалізації права на здоров'я в умовах дії спеціальних правових режимів, таких як надзвичайна ситуація, надзвичайний стан та воєнний стан.

Зміст правового режиму надзвичайного стану визначено Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» [18]. У цьому нормативному акті термін «здоров'я» використовується виключно для обґрунтування підстав запровадження надзвичайного стану та реалізації пов'язаних з ним заходів (зокрема абз. 1 ст. 1, п. 1 абз. 2 ст. 4, абз. 1 ст. 16). Однак, правовий механізм безпосереднього здійснення права на здоров'я в умовах дії надзвичайного стану залишається неврегульованим.

Аналогічна ситуація простежується і щодо воєнного стану. Його правовий режим визначається Законом України «Про правовий режим

воєнного стану» [19]. Втім, у цьому законі питання реалізації права на здоров'я, а також суміжних або похідних прав, пов'язаних із ним, належним чином не регламентовано.

Отже, в умовах дії надзвичайного чи воєнного стану чинне законодавство не передбачає чітких норм щодо здійснення права на здоров'я, що створює правову прогалину у сфері забезпечення фундаментальних прав людини в періоди кризових ситуацій.

Висновки. Відсутність нормативного закріплення права на здоров'я, визначення способів і меж його реалізації, а також особливостей здійснення цього суб'єктивного цивільного права в умовах спеціальних правових режимів є суттєвим недоліком чинного національного законодавства. Така прогалина негативно впливає на ефективність реалізації зазначеного права учасниками правовідносин у конкретних ситуаціях. Зважаючи на складну структуру та багатогранний зміст, право на здоров'я як одне з основоположних прав фізичної особи потребує чіткого нормативного врегулювання в межах цивільного законодавства.

У цьому контексті доцільним та перспективним є подальше наукове дослідження змісту права на здоров'я з метою його належного та повного законодавчого оформлення.

Аналіз чинного законодавства України свідчить, що право на здоров'я досі не закріплено безпосередньо в жодному з нормативних актів. Це неодноразово підкреслювалося в науковій літературі та нині є загальноновизнаним фактом. Водночас термін «здоров'я» та його похідні постійно використовуються законодавцем як у назвах нормативно-правових актів (у тому числі законів та підзаконних актів), що підкреслює його важливість, так і безпосередньо в змісті їх положень.

Отже, актуальним залишається подальше дослідження наявної нормативної бази – як національної, так і міжнародної – щодо вживання поняття «здоров'я», з метою виявлення потенціалу для систематизації та подальшого вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Список використаної літератури:

1. Чорнооченко С.І. Право на здоров'я (цивільно-правовий аспект). *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 1998. № 3 (5). С. 61-76.
2. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. та ін. Особисті немайнові права особи : навч. посібник / за ред. А.О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29.05.2002 № 10-пп/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02#Text>
5. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Поліщука Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (справа про посилення соціального захисту військовослужбовців) від 06.04.2022 № 1-п(II)/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-22#Text>
6. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р.: Міжнародний документ від 10.12.1948 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#top
7. Сідей О.В. Здійснення та захист права фізичної особи на здоров'я: дис. ... к.ю.н.: 12.00.03. Харків, 2017. 215 с.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top
9. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я від 22.07.1946 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU46004>
10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
11. Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 № 2148 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08#Text>
12. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
13. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 № 137-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text>
14. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
15. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
16. Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України: постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2019-%D0%BF#Text>
17. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
18. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#top>
19. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top>

Shchambura D. S. Legal regulation of the right to health in the system of non-property rights of individuals

The article provides a comprehensive study of the issues of statutory consolidation of the subjective civil right to health, ways of its implementation, limits of its exercise, as well as peculiarities of legal regulation of the relevant right under special legal regimes. The analysis has found that the current national legislation of Ukraine does not directly establish the right to health as an independent subjective civil right. Instead, in international regulatory legal acts, it is usually not formulated directly but is expressed indirectly – through the enshrinement of related or derivative rights (in particular, the rights to health care, medical assistance, a safe environment, etc.).

A detailed study of law enforcement practice and analysis of the regulatory framework revealed numerous instances of the use of the term "health" in the provisions of current Ukrainian laws, which indicates its significance for the legal system. It has been established that legislative regulation mainly covers not the right to health itself but a set of its components and derivative elements. Depending on the focus of regulatory influence, several functional groups of non-codified regulatory legal acts are identified. These include laws regulating health care for specific categories of persons; legal principles for the use of anatomical materials; specifics of providing certain types of medical care; implantation procedures; prevention, detection, and containment of the spread of

certain diseases; minimization of the negative impact on health of certain substances, materials, and products, etc.

The study also proves that the absence of direct regulatory enshrinement of the right to health is partially compensated for by the legal enshrinement of related rights or their individual elements. On the one hand, such an approach ensures the consistency of legal regulation, and on the other hand, it contributes to the adaptation and specialization of mechanisms for the realization of the right to health in various areas of social relations.

At the same time, a significant gap in regulatory framework has been identified – current legislation does not provide for the specifics of exercising the right to health under emergency or martial law. This is inconsistent with the overall objective of introducing special legal regimes, which is to guarantee basic human rights even in crisis situations. In this regard, there is a clear need for legislative regulation of the right to health, particularly in the context of the current recodification of Ukraine's civil legislation.

As a result, promising areas for further scientific research are determined, which should be aimed at clarifying the content of the subjective civil right to health, its structure, and the specifics of its implementation in order to ensure its proper consolidation at the regulatory level.

Key words: *civil law, civil legislation, civil legal relations, human rights, personal non-property rights, individuals, right to health, health, protection of human rights, protection of civil rights, European integration, recodification of civil legislation*